

LBRIS

We know
books

Saul Bellow, scriitor american, s-a născut în 1915 în Lachine, Québec, Canada, într-o familie de imigranți evrei din Rusia. A urmat cursurile Universității din Chicago, ale Universității Northwestern și pe cele ale Universității din Wisconsin, luându-și licența în sociologie și antropologie.

Saul Bellow a debutat cu o nuvelă în paginile revistei *Partisan Review*, în 1941. I-au urmat romanele *Omul suspendat* (*Dangling Man*, 1944) și *The Victim* (1947). În 1948 pleacă la Paris cu o bursă Guggenheim, unde începe să scrie *Aventurile lui Augie March* (*The Adventures of Augie March*, 1953), roman pentru care a primit National Book Award. I-au urmat *Trăiește-ți clipa* (*Seize the Day*, 1956) și *Henderson, regele ploii* (*Henderson the Rain King*, 1959), apoi *Herzog* (1964) și *Planeta domnului Sammler* (*Mr. Sammler's Planet*, 1970), ultimele două câștigătoare ale National Book Award. Romanul *Darul lui Humboldt* (*Humboldt's Gift*, 1975) a primit Premiul Pulitzer, iar în 1976 lui Saul Bellow i s-a decernat Premiul Nobel pentru Literatură, „pentru înțelegerea umană și analiza subtilă a culturii contemporane care sunt îmbinate în opera sa”. Au urmat romanele *Iarna decanului* (*The Dean's December*, 1982), *More Die of Heartbreak* (1987), *A Theft* (1989) și *Ravelstein* (2000), precum și mai multe volume de nuvele, eseuri și memorialistică.

Saul Bellow a predat la Universitatea Yale, Universitatea din Minnesota, Universitatea din New York, Universitatea Princeton, Universitatea din Chicago și la Universitatea din Boston. A fost membru al National Institute of Arts and Letters, printre distincțiile primite numărându-se titlul de Comandor al Legiunii de Onoare în 1984, National Medal of Arts în 1988 și National Book Foundation Medal pentru contribuția deosebită la dezvoltarea literelor americane în 1990. A murit în 2005 în Brookline, Massachusetts.

SAUL BELLOW RAVELSTEIN

Traducere din limba engleză
de Antoaneta Ralian

Ciudat că binefăcătorii omenirii au fost niște oameni amuzanți. Cel puțin în America acest lucru s-a întâmplat frecvent. Oricine dorește să guverneze țara trebuie să o și distreze. În timpul Războiului Civil, oamenii se plâneau de istorioarele hazoase ale lui Lincoln. Poate că Lincoln a intuit că seriozitatea drastică e mult mai primejdioasă decât gluma. Dar criticii săi îl considerau un ușuratic, iar propriul secretar de război spunea despre el că e un măscărici.

Printre demitizatorii și ridiculizatorii care au format gusturile și mentalitatea generației mele, H.L. Mencken era cel mai de văză. Colegii mei de școală care citeau *American Mercury* erau bine informați în legătură cu procesul evoluționistului Scopes, proces relatat de Mencken. Mencken era foarte pornit împotriva oratorului William Jennings Bryan, a fundamentaliștilor religioși din regiunile așa-numite *Bible Belt* și a lui *Homo Stupidus Americanus*. Avocatul Clarence Darrow, cel care-l apăra pe Scopes, reprezenta știința, modernitatea și progresul. Pentru Darrow și Mencken, Bryan, creaționistul special, reprezenta o absurditate

IPDIS | We know
 a înapoiateleor *Farm Belt*, regiunile fermierilor fundamentaliști. În limbajul evoluționismului, Bryan era o ramură uscată a arborelui vieții. Teoria lui legată de standardul monetarului de argint era o farsă. Ca și oratoria lui de modă veche de la Congres. Ca și ospetele la care se ghiftuia, la ferma din Nebraska. Mesele îmbelșugate erau moartea lui, spunea Mencken. La proces, vederile sale asupra creaționismului special au fost aprig ridiculizate, iar Bryan a parcurs traiectoria pterodactilului – o versiune grosolană a unei idei ce s-a impus mai târziu –, reptilele târâtoare transformate, chipurile, în păsări cu sânge cald, care zburau și cântau.

Am umplut un catastif cu citate din Mencken la care am adăugat ulterior note din alți păcălici sau autopăcălitori ca W.C. Fields sau Charlie Chaplin, Mae West, Huey Long sau senatorul Dirksen. Scrisesem chiar și o pagină despre simțul umorului la Machiavelli. Dar n-am de gând să vă implic în speculațiile mele despre umor și autoironie în societățile democratice. Nu vă faceți griji. Mă bucur că vechiul meu catastif s-a volatilizat. N-aș dori să-mi mai cadă sub priviri. Mi-ar sări în ochi ca o lungă notă de subsol.

Am avut întotdeauna o slăbiciune pentru notele de subsol. După părerea mea, o notă de subsol inteligentă sau perfidă a salvat multe texte. Și acum văd că folosesc o lungă notă de subsol ca să deschid un subiect serios – mutând dintr-o mișcare rapidă acțiunea la Paris, într-un apartament luxos de la etajele de sus ale hotelului Crillon. Început de iunie. Ora micului dejun. Gazda este bunul meu prieten, profesorul

Ravelstein, Abe Ravelstein. Soția mea și cu mine, oaspeți și noi ai hotelului Crillon, avem o cameră mai jos, la etajul șase. Soția mea doarme încă. Întregul etaj de sub al nostru (nu e un lucru absolut relevant, dar nu mă pot abține să nu-l menționez) e ocupat de Michael Jackson și gașca lui. Seară de seară dă spectacole într-o vastă sală pariziană. Peste foarte scurt timp își vor face apariția în fața hotelului fanii săi francezi și o mare de capete înălțate spre ferestrele lui va scanda la unison: *Mikell Jacksón*. Un cordon de polițiști îi stăvilește pe fani. Înăuntru, dacă privești în jos de la etajul șase de-a lungul scării de marmură, îi vezi pe bodyguardii lui Michael. Unul dintre ei dezleagă cuvinte încrucișate în *Paris Herald*.

– Fantastic, nu, să avem tot cercul ăsta pop? mi-a spus Ravelstein.

În dimineața aceasta profesorul era foarte fericit. Se bizuise pe direcția hotelului să-l instaleze în apartamentul râvnit. Și apoi să fie la Paris – la Hôtel Crillon! Mai mult, să fie aici, cu buzunarele doldora de bani. S-a zis cu camerele mohorâte de la Dragon Volant sau cum i-o mai fi spunând, de pe rue du Dragon: sau de la Hôtel de l'Académie de pe rue des Saints Pères, în fața facultății de medicină. Nu există hotel mai mare sau mai luxos decât Crillon, unde au fost cazați ștabii Statului-Major american în timpul negocierilor de pace de după cel de-al Doilea Război Mondial.

– Grozav, nu? m-a întrebat Ravelstein, schițând unul dintre gesturile lui sacadate.

I-am confirmat că așa era. Ni se așternea la poale centrul Parisului – Place de la Concorde cu obeliscul,

Orangerie, Chambre des Députés, Sena cu podurile ei pompoase, palatele, grădinile. Firește, erau priveriști grandioase, și cu atât mai grandioase acum, când erau contemplate de la etajul de sus al hotelului Crillon, de către Ravelstein, care numai cu un an în urmă avuse-se datorii de o sută de mii de dolari. Sau poate chiar mai mult. Obișnuia să facă haz cu mine cu privire la „capitalul lui de amortizare“.

Îmi spunea:

– Mă amortizez și eu odată cu el – știi ce înseamnă termenul ăsta în cercurile financiare, Chick?

– Capital de amortizare? Am o vagă idee.

În zilele de înainte de a fi dat bogăția peste el, ni-meni nu și-a pus întrebări în legătură cu nevoia lui Ravelstein de a purta costume Armani sau de a folosi valize Vuitton, de a fuma trabucuri havaneze imposibil de obținut în Statele Unite, de a se înconjura de accesorii Dunhill, stilouri de aur masiv Mont Blanc sau cristaluri Baccarat ori Lalique din care să servească sau să fie servit cu vin. Ravelstein era unul dintre oamenii aceia mătăhăloși – mătăhăloși, nu voinici – ale căror mâini tremură când au mici acțiuni de îndeplinit. Nu din slăbiciune, ci dintr-o colosal de activă energie, care-i scutură când se descarcă.

Ei bine, acum, prietenii, colegii, studenții și admiratorii lui nu mai trebuiau să avanseze bani pentru a-i susține deprinderile de lux. Slavă Domnului, acum se putea dispensa de micile negoțuri cu argintărie Jensen și porțelanuri Spode sau Quimper pe care le practicase printre colegii lui de catedră. Toate acestea țineau de trecut. Acum era putred de bogat. Ideile sale

deveniseră publice. Scrisese o carte – dificilă, dar populară –, o carte inspirată, inteligentă, militantă, care se vânduse extraordinar și se vindea încă în ambele emisfere, de ambele părți ale ecuatorului. O scrisese cu repeziciune, dar cu mare sinceritate: fără concesiile ieftine, fără vulgarizări, fără trucuri mentale, fără *impăciuatorisme*, fără aere de superioritate. Avea tot dreptul să arate așa cum arăta acum, în timp ce chelnerul ne servea micul dejun. Intelectul său îl făcuse milionar. Nu-i puțin lucru să ajungi bogat și faimos doar prin faptul că spui exact ceea ce gândești – că o spui cu cuvintele tale, fără compromisuri.

În această dimineață, Ravelstein purta un chimonou albastru cu alb. Îi fusese dăruit în Japonia, când ținuse acolo niște prelegeri cu un an în urmă. Chimonoul, potrivit pentru un shogun, trebuie să fi fost confecționat la comandă. Ravelstein era foarte înalt. Și nu deosebit de grațios. Chimonoul era legat neglijent în talie și mai mult de jumătate desfăcut. Picioarele lui Ravelstein erau neobișnuit de lungi și de nearătoase. Chiloții nu îi erau bine trași în talie.

– Chelnerul mi-a spus că Michael Jackson refuză să mănânce la Crillon. Bucătarul lui personal îl însoțește pretutindeni, în avionul lui personal. Ori-cum, șeful bucătar de la Crillon strâmbă din nas. Mâncărurile gătite de el au fost bune pentru Richard Nixon și Henry Kissinger și pentru o droaie de șahi, regi, generali și prim-miniștri, zise el. Iar maimuțoiul ăsta cu sclipici le refuză. Nu există undeva în Biblie un pasaj despre regii schilodiți care trăiau sub masa

învingătorului lor – hrănindu-se cu resturile ce cădeau pe podea?

– Cred că da. Îmi aduc aminte că li se retezaseră degetele mari. Dar ce legătură are asta cu Crillon și cu Michael Jackson?

Abe a râs și mi-a răspuns că nu știe nici el. Era doar ceva ce-i trecuse prin cap. Acolo, sus, glasurile ascuțite ale fanilor – adolescenți parizieni, băieți și fete, strigând la unison – răzbeau amplificate de zgomotele autobuzelor, camioanelor, taxiurilor.

Acest spectacol istoric alcătuia fundalul nostru. Petreceam clipe agreabile la cafea. Ravelstein era binedispus. Totuși, vorbeam cu glas scăzut pentru că Nikki, partenerul de viață al lui Abe, dormea încă. Nikki avea obiceiul, încă din Statele Unite, să se uite până la patru dimineața la filme *kung fu* din Singapore, orașul lui natal. Și la Paris stătea treaz aproape întreaga noapte. Chelnerul închisese ușile glisante, astfel încât somnul de mătase al lui Nikki să nu fie tulburat. Din când în când, mă uitam pe geam la brațele lui rotunde și la pletele negre care i se revărsau pe umerii lucioși. La treizeci și ceva de ani, chipeșul Nikki era încă adolescentin.

Chelnerul ne adusese fragi de pădure, *brioche*s, borcănașe cu gem și boluri din ceea ce învățasem să numesc argintăria hotelului. Ravelstein și-a mâzgălit lăbărțat numele pe un cec, în timp ce-și ducea un corn la gură. Eu eram cel care mânca îngrijit. Ravelstein, când înfuleca și vorbea în același timp, te făcea să simți că se petrece un fenomen biologic, că își aprovizionează organismul și își hrănește ideile.

În dimineața asta mă îndemna din nou să devin și eu mai public, să ies din viața particulară, să mă implic în „viața publică, în politică“, dacă e să folosesc cuvintele lui. Voia să-mi încerc mâna la redactarea unei biografii, iar eu m-am arătat de acord. Tot la cererea lui, scrisesem o scurtă relatare asupra expunerii lui J.M. Keynes legată de daunele de război plătite de către nemți și de ridicarea blocadei Aliatilor în 1919. Lui Ravelstein îi plăcuse ce scrisesem, dar nu era încă pe deplin satisfăcut. Susținea că am o problemă de retorică. Iar eu ripostam că o prea mare accentuare a faptelor propriu-zise îngustează interesul mai larg al lucrării.

N-ar strica să vă povestesc ceva. În liceu am avut un profesor de engleză pe care-l chema Morford („Morford nebunul“ îi spuneam noi) și care ne-a pus să citim eseul lui Macaulay asupra biografiei *Johnson* de Boswell. Dacă a fost ideea lui Morford sau dacă era o lectură prevăzută de programa analitică, n-aș putea spune. Eseul lui Macaulay, comandat în secolul al nouăsprezecelea de *Encyclopaedia Britannica*, fusese retipărit într-o culegere americană de texte de către Riverside Press. Lectura eseului m-a pus pe jărat. Macaulay mă înveselea cu versiunea *lui* despre *Viața lui Johnson*, cu „sinuozițiile“ minții acestuia. De atunci încolo am citit multe critici serioase la adresa exceselor victoriene ale lui Macaulay. Dar eu nu m-am lecuit niciodată – n-am vrut să mă lecuiesc – de slăbiciunea mea pentru Macaulay. Datorită lui îl văd încă pe spasmodicul Johnson atingând fiecare felinar de pe stradă, mâncând carne alterată și pudinguri râncezite.

LEPIS

We know

Problema mea actuală era ce linie trebuia să adopt în scrierea unei biografii. Aveam exemplul lui Johnson însuși în amintirile despre prietenul său, Richard Savage. Desigur, exista Plutarh. Odată, când i-am vorbit unui specialist în Antichitatea greacă despre Plutarh, l-a desființat, numindu-l „un simplu literator“. Dar dacă n-ar fi fost Plutarh, s-ar fi putut scrie *Antoniou și Cleopatra*?

Pe urmă m-am gândit la *Scurte vieți* de Aubrey.

Dar n-am să vă înșir toată lista.

Am încercat să i-l descriu lui Ravelstein pe domnul Morford: „Morford nebunul“ nu venea niciodată beat în clasă, deși, fără îndoială, era un bețivan și avea o față roșie de alcoolic. Purta zi de zi același costum ca scăpat de la foc. Nu ținea să te cunoască, nu ținea să fie cunoscut de tine. Privirea lui albastră, abstractă, de bețiv nu se îndrepta niciodată către cineva. Sub fruntea dezordonată, privirea lui se fixa pe zid, pe fereastră, pe cartea din care citea. *Johnson* al lui Macaulay și *Hamlet* al lui Shakespeare erau cele două opere pe care le-am studiat cu el în semestrul acela. Bietul Johnson, în ciuda gâlcilor, a mizeriei, a hidropiziei, își avea prietenii lui, și și-a scris cărțile, la fel cum Morford își ținea cursurile, și ne asculta recitind pe de rost: „Ce slute, seci, sălcii și fără noimă/ Îmi par ce rosturi are, această lume!“¹ Capul lui sinistru, cu părul tăiat scurt, fața încrunțată, mâinile încheștate la spate! Absolut sălcii și fără noimă.

¹ „Hamlet“ în *Shakespeare – Antologie bilingvă* alcătuită de Dan Duțescu și Leon Levițchi, Ed. Științifică, București, 1964 (n.tr.)

Ravelstein n-a părut prea interesat când i l-am descris. De ce oare am ținut să-l vadă pe Morford așa cum mi-l aminteam eu? Dar Abe s-a orientat bine când m-a împins să scriu eseul despre Keynes. Keynes, puternicul om de stat-economist, a cărui carte, *Urmărilor economice ale păcii*, era cunoscută de toată lumea, le trimitea prietenilor săi din grupul Bloomsbury scrisori și însemnări în care le relata experiențele lui postbelice, mai cu seamă dezbaterile legate de reparațiile de război, la care luau parte germanii înfrânți și liderii Alianților – Clemenceau, Lloyd George și americanii. Ravelstein, un om zgârcit cu laudele, afirma că de astă dată scrisesem o expunere de înaltă calitate asupra notelor trimise de Keynes prietenilor săi. Ravelstein îl prețuia pe Hayek mai mult decât pe Keynes, ca economist. Keynes, aprecia el, exagerase duritatea Alianților și făcuse oarecum jocul generalilor germani și, mai târziu, al naziștilor. Pacea de la Versailles fusese mult mai puțin punitivă decât ar fi trebuit să fie. Năzuințele războinice ale lui Hitler, din 1939, nu se deosebeau de cele ale Kaiserului, din 1914. Dar făcând abstracție de această serioasă eroare, Keynes avea o seamă de merite personale. Educat la Eton și la Cambridge, se rafinase din punct de vedere social și cultural în grupul Bloomsbury. Marea Politică din vremea lui îl făcuse să se dezvolte și să se perfecționeze. Presupun că în viața lui particulară se considera un uranian – ceea ce e un eufemism britanic pentru homosexual. Ravelstein mi-a menționat că Keynes fusese căsătorit cu o balerină rusă. Și tot el mi-a explicat că Uranus o zămislise pe Afrodita, care nu avusese o mamă. Fusese

concepută din spuma mării. Îmi spunea asemenea lucruri nu pentru că mă considera un ignorant, ci fiindcă socotea că, la un moment dat, era necesar să-mi direcționeze gândurile către ele. Așadar, mi-a amintit că, atunci când Uranus a fost omorât de titanul Cronos, sâmbânța lui s-a răspândit în mare. Și asta avea, într-un fel, legătură cu daunele de război sau cu faptul că nemții, aflați încă sub blocadă, mureau de foame.

Ravelstein, care mă împinsese să scriu eseul despre Keynes din rațiuni știute doar de el, își amintea cel mai bine pasajele referitoare la incapacitatea bancierilor nemți de a face față cerințelor Franței și Angliei. Francezii voiau să pună mâna pe rezervele de aur ale Kaiserului: pretindeau că aurul trebuie înmănat numai de câțiva. Englezii preferau valuta forte. Unul dintre negociatorii germani era evreu. Când Lloyd George și-a pierdut răbdarea, i-a cășunat pe acesta; a ticluit o uimitoare imitație ovreiască a omului: chircindu-se, gheboșându-se, târșâindu-și picioarele, scuișându-și sârurile, proiectându-și posteriorul în afară, parodiind mersul unui evreu cu platfus. Toate acestea au fost descrise de Keynes prietenilor săi din grupul Bloomsbury. Ravelstein nu avea o părere prea bună despre intelectualii din grup. Îi plăceau gustul lor pentru viața în natură, bufoneriile lor bizare și ceea ce numea el „comportament de curlandiști”. Nu-i acuza pentru clevetelile lor. El însuși se delecta prea mult cu bârfa pentru a se preta să-i critice. Dar afirma că nu sunt gânditori, ci doar niște snobi și că influența lor era pernicioasă. Și că spionii de mai târziu, recrutați

în Anglia de către GPU și NKVD, fuseseră crescuți la sânul grupului Bloomsbury.

– Dar ai reprodus-o bine, Chick, porcăria aia de parodie *youpin* a lui Lloyd George.

Youpin e termenul francez pentru jidan.

– Mulțumesc, i-am răspuns.

– Nici prin cap nu mi-ar trece să mă bag în viața ta, a continuat Ravelstein, dar ești de acord, cred, că încerc să-ți fac un bine.

Bineînțeles, îi înțelegeam motivele. Voia să-i scriu biografia și, în același timp, să mă salveze pe mine de deprinderile *mele* pernicioase. Socotea că sunt împotmolit în viața privată și că ar trebui să fiu restituit comunității. „Prea mulți ani de interiorizare!”, îmi repeta. Aveam nevoie urgentă de contactul cu viața politică – nu cu politica locală sau cu aparatul politic, nici măcar cu politica națională, ci cu politica în sensul în care o înțelegeau Aristotel sau Platon, cea înrădăcinată în natura noastră. Nu poți întoarce spatelul propriei tale naturi. Am recunoscut că lectura documentelor legate de Keynes și scrierea eseului aceleia au fost pentru mine un fel de sărbătoare. O revenire la umanitate, o baie de umanitate. Uneori simt nevoia să merg cu metrul la orele de vârf sau să intru într-un cinematograful supraaglomerat – asta înțeleg eu prin baie de umanitate. Așa cum vitele trebuie să lingă din când în când sare, tânjesc și eu uneori după contactul uman fizic.

– Am unele noțiuni răzlețe despre Keynes și Banca Mondială, despre acordul de la Bretton Woods și despre atacul pe care l-a lansat la adresa Păcii de la Versailles. Știu despre Keynes doar atât cât să-i potrivesc